

Preek gehouden op 10 november 2024
in de Westerkerk Amsterdam
Leviticus 19: 1-2; 9-18 Marcus 12:28-34
Door ds. Herman Koetsveld

Herfststilte. Ik weet niet hoe het jullie persoonlijk vergaat, maar in dit jaargetijde waarin het duister het van het licht lijkt te winnen, komen al die berichten van wat er grondig mis is in de wereld om ons heen nog meer bij me binnen dan anders. Het is goed om daar niet bij weg te kijken, het er met elkaar over te hebben zoals wij met een grote groep mensen in de kring Achter de Kansel afgelopen maandagavond deden: hoe te spreken en te reageren op wat ons mateloos verontrusten kan? Het was een mooi, waardevol, naar elkaar luisterend en de vragen van nu serieus nemend gesprek.

Maar het kan je ook je ook overspoelen. Terneerdrukken. Naar adem doen happen. Daarom is het ook zo betekenisvol om tot stilstand gebracht te worden. Ga er maar bij zitten. Wordt stil, ga maar eens werkelijk luisteren naar wat er allemaal in je hart rondspookt: aan angst, aan schuld, onmacht, niet-meer-weten-hoe-verder, aan wat-stel-ik-eigenlijk-voor?

Stil worden om te verstaan van wat er ook in jou is uitgezaaid aan hoop, aan verlangen, aan vertrouwen, aan kracht, aan liefde, aan mogelijkheden om op jouw manier het goede te zoeken en te doen. En dat goede, zegt God tegen Mozes – we lazen het – dat heeft de Ene zelf als bron. 'Jullie zullen heilig zijn, want Ik, de Ene ben heilig.' De Eeuwige en jij en ik: zo ten nauwste op elkaar betrokken. Je leeft er zo maar aan voorbij. Neem even de tijd. Kom tot jezelf. Kom tot God.

En ja, dan gaat het in die tekst over wat er in ons op dat niveau, het niveau van ons hart ons zo kan afhouden van die eenheid met, die diepste oriëntatie op God. Maar een radicale toewending tot het goede: dat is wat Mozes van Godswege aan zijn mensen gaat voorhouden. Met als uitroepeten je naaste lief te hebben als je zelf. Voor Jezus is het een kerntekst, zo blijkt.

Een man van de Schrift had geluisterd naar wat Jezus zei over de Thora in een discussie op het tempelplein. Deze theologische geschoolde is onder de indruk geraakt en hij gaat een open gesprek aan met die rabbi uit Nazareth. Mag ik u wat vragen? Voor mezelf, voor de mensen: zou het niet gemakkelijker zijn om te weten wat eigenlijk het belangrijkste is?. De kern, zeg maar. 'Welk gebod is het eerste van alle?' Zo zie je maar: het verlangen naar een handzaam uittreksel is van alle tijden.

Ik heb al eens eerder een van mijn leermeesters geciteerd die zei dat je in het geloof met twee woorden leert spreken. Dat had hij weer van Jezus. Want Jezus antwoordt: 'Hoor Israël, de Eeuwige is onze God, de Eeuwige is één;

heb dan lief de Eeuwige, je God uit heel je hart, uit heel je ziel, uit heel je verstand en uit heel je kracht'. Da's antwoord 1. Het is de geloofsbelijdenis van het Jodendom tot op de huidige dag.

De Eeuwige liefhebben, met alles wat jou tot jou maakt. De Nieuwe Vertaling zegt: de Heer, onze God is de enige Heer'. Maar dan zou je zomaar kunnen denken dat hij de enige is. God is één, vertaalt de Naardense Bijbel. Eerder zei Jezus zelf: je kunt niet twee heren dienen: God en de Mammon. God is de niet de enige god. Was het maar waar. En hij is niet de enige stem die wij horen. Was het maar waar. En hij is niet de enige die ons hart zoekt. Was het maar waar.

Dan zaten we nu niet in de grootste crisis die de mensengeschiedenis heeft gekend: dat we op het punt staan dat de aarde onze weelde niet meer kan dragen. Diep, diep hebben we gebogen voor Mammon, de god van het geld en de luxe. En we schiepen eigenhandig god economie wiens almacht tot ongekende proporties is uitgegroeid. Hij is ons boven het hoofd gegroeid. Zijn wil is wet. En zijn wet stuurt, manipuleert, kleurt onze wil. Als hij in mineur is, is heel de wereld in mineur. En we zien geen andere oplossing dan dat deze god nog optimistischer, nog groter, nog sterker wordt. Koste wat kost. Nee, de Ene is niet de enige.

Maar er is ook tegelijkertijd een bijzondere beweging gaande die nu juist de eenheid, het unieke, onze gemeenschappelijke bron van alles wil duiden. Dat groeiende besef bij velen, de grenzen van het eigen religieuze gelijk voorbij: die nieuwe aanspraak dat ieder mens een mens van God is. Jezus is nog niet uitgesproken. Antwoord 2 volgt in één adem: 'Het tweede is dit: heb je naaste lief als jezelf'. Wat een gebod.

Even voor het goede begrip: er staat niet dat je je naaste moet lief vinden. Daar lijkt mij persoonlijk geen beginnen aan. Liefhebben. Da's geen kwestie van gevoel. Nee, het is een kwestie van doen en laten. De ander tot zijn of haar recht laten komen. Ruimte scheppen voor een ontmoeting waar die ander van opademt. Met elkaar zoeken naar een hoopgevend perspectief voor morgen. Een teken geven van troost, verbondenheid, ondersteuning waar iemand mee verder kan, waar ons samenleven mee verder kan.

De naaste is in het geding. Er gaat een golf van angst door ons land over onze nieuwe naasten. In plaats van een beweging van liefhebben in die zin van ruimte scheppen voor de ander met het oog op de toekomst, is er een constante stroom van zwartmakerij op gang gekomen. Het etiket van de misdadige of extremistische of zogenaamd achterlijke enkeling wordt geplakt op een hele bevolkingsgroepen. Dé moslims zus. Dé asielzoekers zo.

Maar van deze generalisaties, daar kan niets goeds van komen. Sterker, daar komen grote ongelukken van als het zich doorzet. Dit 2e gebod van Jezus doorbreekt dit volstrekt heilloze mechanisme om mensen niet meer als

individuele naaste te willen of te durven zien, maar slechts als een te vrezen groep. Liefhebben zul je. Die mens die naast jou is gekomen. Die jouw levenspad is komen kruisen. Zelfs, zegt hij er elders bij, zelfs als het je vijand is.

'Een ander gebod, groter dan deze is er niet.' He, da's merkwaardig. Het eerste en belangrijkste gebod was toch het liefhebben van God? De Nieuwe Vertaling maakt er geheel op eigen houtje dan ook maar een meervoud van: dan klopt het tenminste: 'er zijn geen geboden belangrijker dan deze'. Maar er staat toch echt een enkelvoud: één gebod.

Het geloof, het evangelie spreekt inderdaad met twee woorden. Maar het is één spreken. Thora en evangelie, maar het is één geloof en één Bijbel. De hemel en de aarde, maar het is één werkelijkheid. God en mensen, maar het één beweging van de Geest. God liefhebben, de naaste liefhebben. Het is één beweging van liefde. Dat valt op geen enkele manier uit elkaar te halen. Het één is onlosmakelijk met het andere verweven. En als je er over spreekt, ja dan spreek je met twee woorden, dat gaat niet anders. De Ene en de naaste. In de ander herken je zelfs de Eeuwige. De Eeuwige geeft je de ander als naaste. De Eeuwige geeft zichzelf in je naaste.

De theologische gesprekspartner van Jezus knikt. Hij vindt het zo mooi, zo goed, dat hij het in zijn geheel herhaalt. 'Inderdaad, het is waar wat u zegt, dat Hij de Ene is en dat er geen andere is; en dat hem liefhebben uit heel je hart, uit heel je begrip en uit heel je kracht, en de naaste liefhebben als jezelf veel meer waard is dan - en nu voegt hij er iets aan toe - dan alle brandoffers en rookoffers.'

Ja, ze staan daar te praten onder de rook van de offers. Het bedrijf van de religie loopt als een tierelier. Al die altaren en altaartjes: alsof God die nodig zou hebben. Het is precies andersom: wij hebben de liefdevolle beweging van God met ons nodig. We vieren zo dadelijk het Heilig Avondmaal. In Christus deelt God zichzelf aan een ieder van ons uit.

Herfststilte. Tijd om ons te binnen brengen dat in de aarde, in de diepte van ons bestaan de schat van de liefde is te vinden, ernaar te zoeken, op te diepen, als uitgezaaid zaad te laten kiemen. Het kan best zijn dat de herfst en de winter nodig zijn om te vallen, te sterven zelfs aan dat waaraan we ons zo angstvallig denken te moeten vastklampen. Maar de Eeuwige liefhebben en je naaste als je jezelf. Ja, ook jezelf, voluit, met alles wat maakt dat jij bent wie je bent: het is één beweging ten leven. Je bent niet ver van het Koninkrijk van God zegt Jezus tegen de man. Zegt hij tegen een ieder van ons. Om stil van te worden.

Godzijdank. Amen.